

1. Referentie

Referentie	Verachtert, P., Verhaeghe, J.P., Onghena, P., Van Petegem, P. & Van Damme, J. (2005). <i>Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs. Beginsituatie en leerresultaten in het eerste leerjaar. LOA-rapport nr.38.</i> Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, Steunpunt Loopbanen doorheen Onderwijs naar Arbeidsmarkt, Schoolloopbanen in het BasisOnderwijs.
Taal	Nederlands
ISBN - ISSN	/
Publicatievorm	Onderzoeksrapport

2. Abstract

In dit rapport staat de ontwikkeling in het eerste leerjaar centraal. Tijdens het eerste jaar van het lager onderwijs gaat de (cognitieve) ontwikkeling van kinderen met rasse schreden vooruit. De bedoeling van dit rapport is om licht te laten schijnen op enkele van de factoren die deze ontwikkeling beïnvloeden en sturen. Meer bepaald wordt nagegaan in hoeverre enerzijds het aanvangsniveau van kinderen bij het begin van het lager onderwijs en anderzijds enkele leerling- en achtergrondkenmerken van invloed zijn op de prestaties op drie schoolse toetsen op het einde van het eerste leerjaar.

In dit rapport komen achtereenvolgens aan de orde:

Een beknopte toelichting van de onderzoeksopzet met een explicitering van de onderzoeksvragen, een omschrijving van de gebruikte instrumenten en variabelen, de proefgroep en de gebruikte analyses (hoofdstuk 1). De resultaten van een analyse van de beginsituatie bij aanvang van het eerste leerjaar. Deze analyse betreft een reeks van instroomkenmerken met daarin enerzijds een aantal leerling- en achtergrondkenmerken (seks, leeftijd, thuistaal, culturele achtergrond en sociaal-economische status van het gezin) en anderzijds de scores op twee toetsen die bij het begin van het schooljaar werden afgenomen (hoofdstuk 2).

De resultaten van multiniveau-analyses op de toetsprestaties voor technisch lezen, spelling en wiskunde op het einde van het eerste leerjaar. Hierbij wordt vooral aandacht besteed aan de effecten van de instroomkenmerken van de leerlingen die eerder bij de analyse van de beginsituatie aan bod kwamen (hoofdstukken 3 tot en met 5).

De resultaten van aanvullende analyses waarin, op basis van de gegevens voor een uitgebreidere steekproef van scholen dan de referentiesteekproef, eerst nagegaan wordt welke effecten van groepssamenstelling er gevonden kunnen worden en in hoeverre correctie voor deze groepscompositie-effecten iets verandert aan de toegevoegde waarde die voor de scholen kan geschat worden. Vervolgens wordt ook nagegaan hoe de niet voor groepscompositie-effecten gecorrigeerde toegevoegde waarde die scholen op het einde van het eerste leerjaar realiseren, gespreid is over kansarme en kansrijke scholen (hoofdstuk 6).

3. Trefwoorden

Thema('s)	Onderwijs
Trefwoord(en)	Basisonderwijs, kansenongelijkheid, studieprestaties, varia

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	Vlaams Minister van Onderwijs en Vorming
Onderzoeker(s)	P. Verachtert, J.P. Verhaeghe, P. Onghena, P. Van Petegem & J. Van Damme Steunpunt LOA (heden: Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen) Steunpunt SSL p/a Hoger Instituut voor de Arbeid (K.U.Leuven) Unit Onderwijsloopbanen Dekenstraat 2 3000 Leuven

	Tel: 016/32.57.58 Fax: 016/32.58.59 Petra.DeWaele@ped.kuleuven.be http://www.steunpuntloopbanen.be/
--	---

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvragen	Welke zijn de achtergrondkenmerken van de leerlingen die aan de start van het lager onderwijs verschijnen? En wat is hun aanvangsniveau voor taal en wiskunde? In hoeverre kunnen prestatieverschillen tussen leerlingen, maar ook tussen klassen en scholen, op het einde van het eerste leerjaar verklaard worden op basis van de beschreven instroomkenmerken? Heeft de samenstelling van de schoolbevolking een effect op wat de kinderen op school leren? En meer bepaald: in hoeverre is het naar school gaan in een school met veel kansarme leerlingen nadelig voor de ontwikkeling van een kind?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeksmethode	Kwantitatief onderzoek met testen.
Onderzochte groep	Concreet werden die kinderen in de analyses betrokken die tijdens het schooljaar 2003-2004 (voor de eerste maal) in het eerste leerjaar zaten. De totale SiBO-steekproef voor het onderzoeksjaar 2003-2004 bestaat uit drie deelsteekproeven. De hoofdsteekproef, d.i. de referentiesteekproef, bevat 121 scholen die lager onderwijs aanbieden. Deze steekproef is representatief voor de gehele Vlaamse scholengemeenschap wat de verdeling van de scholen over de schoolnetten en wat de schoolgrootte betreft. Verder werd gecontroleerd voor de variabelen 'provincie' en 'aandeel doelgroepkinderen'. De aanvullende GOK-steekproef omvat 29 extra scholen met veel leerlingen die tot de doelgroepen behoren waarop het Gelijke-Onderwijskansenbeleid betrekking heeft. Een tweede aanvullende steekproef bevat 25 methodescholen. Deze tweede oversampling heeft als doel om binnen de totale groep SiBO-scholen voldoende variatie te creëren wat pedagogische visie van scholen betreft. In samenwerking met Stad Gent werden ook alle scholen uit het Gentse stedelijke onderwijs in het onderzoek betrokken ('Gent-steekproef', N=17). De analyses die in dit rapport worden beschreven, werden uitgevoerd op basis van de data voor de scholen uit de referentiesteekproef. Voor de analyses die in hoofdstuk 6 gerapporteerd worden, werd de dataset van de referentiesteekproef uitgebreid met de gegevens uit de aanvullende GOK-steekproef en de Gent-steekproef. Dat maakt het mogelijk om meer betrouwbare uitspraken te doen over verschillen tussen 'kansarme' en 'kansrijke' scholen.
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Invloed van leerling- en achtergrondkenmerken en aanvangsniveau (instroomkenmerken)	Uit de resultaten bleek vooral het aanvangsniveau van leerlingen een sterke predictor te zijn voor het (cognitieve) vaardigheidsniveau dat ze op het einde van het eerste leerjaar bereiken. Voor wiskunde bleek het predictief vermogen van het aanvangsniveau het grootst te zijn: ruim 45% van de verschillen in eindscores bleek verklaard te kunnen worden op basis van verschillen in beginscores. Voor spelling lag dit percentage verklaarde variantie aanzienlijk lager (ongeveer 36%) en voor technisch lezen nog lager (ongeveer 23%). De vaststelling dat de aanvangsscore voor taal slechts in beperkte mate de score voor technisch lezen voorspelt, sluit aan bij eerder onderzoek waaruit blijkt dat er over het algemeen weinig empirische evidentie wordt gevonden voor een sterke causale rol van de taalontwikkeling ten aanzien van de leesontwikkeling. Wanneer men, naast het aanvangsniveau, ook de andere bestudeerde leerling- en achtergrondkenmerken opneemt in de verklaring van de verschillen in eindprestaties, dan blijken de verschillen in predictief vermogen ten aanzien van de drie verschillende eindscores aanzienlijk kleiner te zijn. De volledige set instroomkenmerken verklaart bijna 54% van de totale variantie in de scores voor technisch lezen, ruim 45% van de variantie in spellingscores en ruim 46% van de variantie in wiskundescores op het einde van het eerste leerjaar. Dit betekent dat de hoeveelheid variantie in eindprestaties die de leerling- en
---	---

	achtergrondkenmerken bovenop het aanvangsniveau kunnen verklaren, veel groter is voor technisch lezen (+31%) dan voor spelling (+11%) en voor wiskunde (+1%). Deze verschillen hebben mogelijk een dubbele oorzaak. Ten eerste is de invloed van de leerling- en achtergrondkenmerken op het aanvangsniveau veel groter voor wiskunde als voor taal. Dit maakt dat de onrechtstreekse invloed van de achtergrondkenmerken op de eindprestaties (d.w.z. via de beginscore) veel groter is voor wiskunde dan voor technisch lezen en spelling. Dit betekent ook dat het predictief vermogen (ten aanzien van verschillen in eindscores) van de overige instroomkenmerken bovenop de aanvangsprestatie veel kleiner is voor wiskunde dan voor spelling en technisch lezen. Ten tweede vertoont de verdeling van de toetsscores voor spelling een plafondeffect. Dit plafondeffect zorgt voor een gereduceerde variantie in spellingscores binnen de groep leerlingen met een goede spellingvaardigheid op het einde van het eerste leerjaar. Mogelijk heeft dit plafondeffect ook voor gevolg dat de gevonden samenhang tussen de instroomkenmerken en de spellingprestaties een onderschatting is van de ware samenhang. Er werd een aanzienlijke samenhang gevonden tussen de achtergrondkenmerken van de leerlingen in het eerste leerjaar. Ondanks deze samenhang hebben de thuistaal van een leerling, zijn/haar culturele achtergrond en de sociaal-economische status van zijn/haar gezin elk een significante en unieke invloed op de prestaties voor taal en wiskunde bij aanvang van het eerste leerjaar. Op het einde van het eerste leerjaar werden al grote verschillen tussen leerlingen vastgesteld met betrekking tot hun prestaties op de drie beschreven toetsen. Twee variabelen (de sociaal-economische status van het gezin en het feit of een leerling al dan niet reeds een vroege onderwijsachterstand heeft opgelopen) bleken, bovenop de beginprestatie, een significante invloed te hebben op de eindprestatie voor de drie domeinen. Verder werden, afhankelijk van de toets, effecten gevonden van onder meer de sekse, de thuistaal en de culturele achtergrond. De gerapporteerde effecten voor de leerling- en achtergrondkenmerken op de eindprestaties waren alle significant, maar eerder beperkt in grootte. En globaal genomen spelen de meeste effecten in dezelfde mate in alle klassen (binnen eenzelfde school) en scholen.
Invloed van groepssamenstelling en toegevoegde waarde in kansarme en kansrijke scholen	In de analyses op de gegevens voor de referentiegroep werd enkel voor de toets spelling een beperkt effect van groepssamenstelling gevonden. In het laatste hoofdstuk van dit rapport werd wat dieper ingegaan op het effect van groepscompositie op de leerresultaten van kinderen in het eerste leerjaar. De resultaten van deze aanvullende analyses brachten enkele bijkomende groepscompositie-effecten aan het licht, die evenwel slechts een beperkte impact bleken te hebben op de toegevoegde waarde die scholen in het eerste leerjaar realiseren. Er werden vier inhoudelijke clusters gecreëerd die scholen, met betrekking tot het leerlingenpubliek dat ze aantrekken, rangschikken van 'zeer kansarm' tot 'kansrijk'. Er werd geen aanwijzing gevonden dat het meer geconcentreerd samen zitten van leerlingen uit lage SES-gezinnen of van anderstalige leerlingen een betekenisvol extra nadeel schept voor de ontwikkeling van kinderen. Binnen alle vier de clusters bleken er grote verschillen tussen scholen te bestaan met betrekking tot hun toegevoegde waarde. Daarnaast werd vastgesteld dat de verschillen in toegevoegde waarde tussen de groepen van kansarme en kansrijke scholen minimaal waren.
Slotbemerking	Bij een reflectie over de resultaten van de analyses die hier gepresenteerd werden, kunnen we uiteraard niet zomaar langs de kwestie van de uitval heen. De vastgestelde selectiviteit van de uitval hypothekeert immers enigszins de 'algemeen geldigheid' van de bevindingen. Hoewel een zeker mate van uitval nauwelijks te vermijden valt, dient een interpretatie van de resultaten uit dit rapport steeds te gebeuren met de beschrijving van de uitval in het achterhoofd.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

/